

Jiří Dvorský

V 19. století se nově utváří vztah městské aglomerace a přírodního prostředí. Můžeme si tento vývoj ukázat na příkladu Prahy té doby. Stále zde ještě, stejně jako ve středověku, platí, že zeleň má v městském teritoriu velmi významné místo. Jsou tu staré klášterní zahrady, např. Strahovská, Jezuitská, Františkánská, bývalého kláštera karmelitek /dnešní Vojanovy sady/, staré šlechtické zahrady, jako Valdštejnská, Vrtbovská, terasové pod Hradem, Schönbornská, na Novém Městě Salmovská, Losyovská, nově založena zahrada Kinských. Královské obory, které se nyní otevírají veřejnosti. Hvězdu pravidelně navštěvují "hvězdáři", zejména při hlučných poutích, Královskou oboru dodnes upomínají plátna Barvitiova.

Otevírají se první veřejné zahrady. Nejprve Chotkovy sady, pak je zpřístupněna veřejnosti zahrada Kinských, primátor Bělský zakládá Letenské sady. Na hradbách, které již dávno ztratily svůj strategický význam, vznikají nové sady a promenády. Velmi mnoho zeleně je zejména na Novém Městě, kde stavební parcely zaujímají jen menší část celkové plošné výměry, od doby středověku je zde velké množství zahrad, skoro u každého měšťanského domu. Vltavské břehy uvnitř města jsou v této době stále ještě prostorem, který není regulován a má přírodní podobu.

Předměstí se svými usedlostmi vytvářejí rovněž zelený prstenec kol města. Mnohé z těchto sadů jsou rovněž zpřístupňovány, jako např. Kanálka, Wimmerovy sady. Zdeněk Wirth hovoří o tom, že v této době dochází k novému pochopení pražského okolí. Je to doba výletů do Šárky, Chuchle, Prokopského a Motolského údolí.

Ve vztahu obyvatele města k přírodě dochází v 19. století k významné sociální proměně. Zahradní enklávy, dříve hermeticky uzavřené, ať již to byly zahrady šlechtické či klášterní, se nyní postupně otevírají veřejnosti. Souvisí to se vznikem nových buržoazně demokratických tradic. Francouzští aristokra-

té naříkají, že měšťák vtrhl do ulic a valí se bulváry. S podobnou odezvou se setkáváme i ve šlechtických kruzích v Praze: po otevření zahrady Kinských je měšťáky vše zdupáno a zničeno. Zároveň se začínají projevovat snahy o záchranu a ochranu přírodních památek ve městech.

Od 19. století již nebude možno vykládat dějiny města bez postižení přírodních souvislostí určujících charakter nově formované městské aglomerace. Jakoby se v této skutečnosti zrcadlila, právě v této době se rodící, Marxova koncepce, která vykládá dějiny světa a člověka jako přírodně-historický proces.